

Konserviranje in restavriranje matičnih knjig župnije Korte

STANKA GRKMAN

Konserviranje knjižnih blokov

V letu 1998 smo začeli z konservatorska dela na hudo poškodovanih matičnih knjigah v lasti župnije Korte nad Izolo. Do poletja 1999 smo s konservatorsko-restavratorskimi posegi obdelali knjižne bloke XX matičnih knjig. Rekonstrukcija vezav bo opravljena po postopku skeniranja.

Knjige so bile v zelo slabem stanju, saj so bile daljše obdobje hranjene na izjemno vlažnem mestu (med drugo svetovno vojno dalj časa zakopane). Vlaga je povzročila razvoj plesni in kemijski razkroj papirja in zapisa. Vse knjige so bile tako poškodovane, da uporaba ni bila mogoča. Ker bi se ob vsakem nadaljnjem, tudi minimalnem rokovanju stanje objektov samo poslabšalo, smo gradivo prevzeli in obdelali kot prednostno nalogo. Konservatorsko restavratorski postopki so bili zaradi močno preperelih listov izjemno zahtevni in dolgotrajni.

Ker so matične knjige zelo pomembna kategorija arhivskega gradiva, poleg tega pa so razmeroma veliko v rabi, in ker so listi, tudi po konservatorsko-restavratorskem posegu, precej mehansko občutljivi, smo se z naročnikom domenili za izdelavo nadomestnih kopij, s katerimi bi zaščitili originale. Tako smo se domenili, da konservirane knjižne bloke pred vezavo presnamemo.

Zaradi slabe čitljivosti zapisa in zaradi velikosti, ki je večji od A3 formata, smo skupno z naročnikom ugotovili, da je za to gradivo verjetno najboljši način zaščitne kopije skeniranje.

Po končanem skeniranju, le-to zaradi slabe čitljivosti poreka razmeroma počasi, bomo na knjigah opravili še drugo fazo dela, to je rekonstrukcijo vezav.

Konservatorsko-restavratorski postopki knjižnih blokov so bili zaradi izjemno preperle pisne podlage zahtevni in dolgotrajni. Prav za reševanje tega gradiva smo izpopolnili postopek konserviranja papirnih listov s strojem za dolivanje celulozne pulpe in s tem zmanjšali število porabljenih delovnih ur približno na četrtino. Kljub temu smo za vsako knjigo v povprečju porabili več kot sto delovnih ur.

V nadaljevanju so navedeni shematski podatki za dela na posameznih matičnih knjigah, natančneje pa je opisan konservatorsko-restavratorski postopek pri knjigah STATUS ANIMARUM iz 2. pol. 19. stol. (ev. št. 81/97) in KRSTNA KNJIGA 1816-1855 (ev. št. 82/97). Ti knjigi sta bili, predvsem zaradi poškodb in slabše kakovosti papirja, najzahtevnejša objekta v skupini

poškodovanih matičnih knjig iz župnije Korte.

Podatki o objektu, ki smo ga restavrirali

81/97

Naslov: Status animarium, 2. pol. 19. stol.

Vrsta: Matična knjiga - rokopis

Lastnik / Naročnik: župnija Korte / škofija Koper

Število listov: 140

Format: 460 x 315 cm

Stanje pred restavriranjem

Eden najpogostejših vzrokov poškodb na klasičnem arhivskem in knjižničnem gradivu je vlaga. Hkrati z drugimi atmosferskimi vplivi povzroča propadanje knjige. S povečano vlago se pojavlja tudi plesen, ki je žal ni mogoče odstraniti z nobenim sredstvom, ki ne škodi gradivu.

Navadno prodira vlaga v staro knjigo, pisano ali tiskano na ročno izdelanem papirju, postopno in tudi takrat, ko robovi že precej propadejo, lahko ostane notranjost knjižnega bloka še sorazmerno zdrava - poškodba ostane lokalno omejena.

Pri matični knjigi lahko zagotovo rečemo, da je bila knjiga daljše obdobje izpostavljena vlagi, ker so bili listi, predvsem na spodnjem desnem delu, povsem prepereli, ali pa so se že izgubili. Listi celotnega knjižnega bloka so bili zelo umazani in zgubani. Papir je izgubil mehanske in kemične lastnosti, ki jih je imel ob nastanku. Knjigo je bilo povsem nemogoče listati.

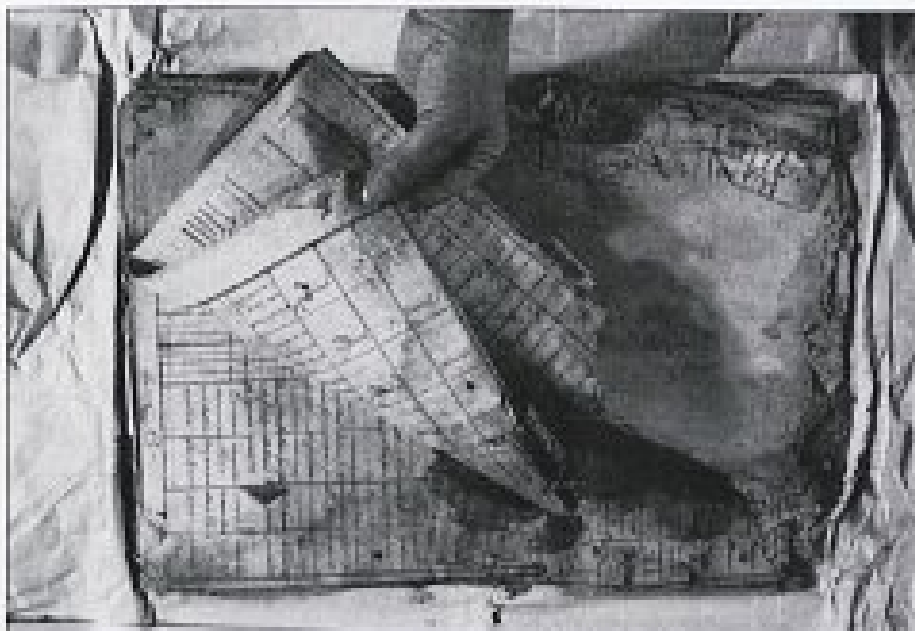
Postopek restavriranja

Razvez

Hrbet knjige je bil zelo poškodovan. Ostanki vezave so bili opazni le na spodnjem delu.

Paginiranje

V restavriranje knjig sodijo dela, ki so potrebna, da knjigi vrnemo obliko, primerno za njeno uporabo, poleg tega pa se moramo čim bolj približati stanju, v katerem je bila knjiga v nepoškodovani podobi. Od stare knjige je treba uporabiti vse dele, ki so še uporabni, in sicer na enak način in na istem mestu, kot so bili prvotno uporabljeni. Zato je treba v knjigi vse dele označiti.

Stanje pred restavriranjem

Suho čiščenje

Težava je nastala že takoj na začetku, ko je bilo treba oštevilčiti posamezne liste. Zaradi njihove preperelosti je bilo treba najti primerno mesto, na katerem se pozneje pri nadaljnjem postopku konservatorsko-restavratorskega postopka paginacija ne bi zbrisala.

Navadno paginiramo liste vedno na istem delu (ali desno spodaj ali desno zgoraj), tu pa nismo imeli sistema. Izbrali smo mesta, ki so se nam zdela najmanj preperela, ker na preperela mesta ni mogoče pisati, ali pa ostane svinčnik na

površini in se potem pri suhem čiščenju hitro zbrše.

Čiščenje

Zaradi preperelosti papirja je bilo suho čiščenje izjemno zahtevno. S knjižnega bloka smo prah previdno odstranili z vato, pri tem pa pazili, da nismo poškodovali površine papirja, ker bi s tem lahko izgubili del zapisa. Pri preperelih delih smo morali paziti, da poškodovani

delci niso odpadli. Problematično je bilo tudi mokro čiščenje, ker se pri pranju papir razteza in je velika verjetnost, da se na preperelih delih raztrga. Obstajala je tudi nevarnost, da bi prepereli delci odplavili oziroma odleteli.

Po premisleku smo se odločili za nov način mokrega čiščenja na posebni tkanini, iz sintetičnih vlaken (polipropilenski file). Debela je približno centimeter in deluje na osnovi kapilarnega vleka. Za pranje na tkanini smo se odločili predvsem zato, ker je pranje v kopeli za tako poškodovano gradivo preveč tvegano, saj prepereli delčki z lahkoto odplavajo.

Pri mokrem čiščenju je pomembno, da se papir popolnoma omoči, sicer labko nastanejo vodni robovi. Pranje na tkanini omogoča papirju, da se enakomerno omoči hkrati pa mu je tkanina podlaga, ki preprečuje, da bi list plaval. Tkanino smo do polovice debeline položili v vodno kopel. Nanjo smo položili tanko sintetično tkanino, t.i. holiteks, nanj pa objekt - posamezni list iz knjige. Iz mokrega objekta so nečistoče migrirale v tkanino in naprej v vodno kopel. Nečistoče so se spirale z menjavo vode v kopeli. Zelo pomembno je, da se zelo poškodovan objekt že v suhem stanju pravilno naravna na tkanino, ker ga potem, ko se navlaži, ni mogoče več premikati.

Postopek pranja smo malo pospešili, in sicer nismo menjali samo vode v kopeli, ampak smo izpirali oz. menjavali tudi tkanino. Ker je pri postopku dolivanja celulozne pulpe izjemno pomembno, da so objekti povsem očiščeni, smo posamezne liste, vložene med tkanino holiteks in položene na poševno ležečo oporo, še tuširali.

Pri tuširanju je pomembno, da med holiteksom in in objektom ni zraka, ker se drugače objekt lahko poškoduje. Če med listom in holiteksom ni zraka, se mokri list sprime s holiteksom in ga labko brez bojazni, da bi se delčki objekta premaknili, tuširamo ali prenašamo.

Dolivanje celuloznih vlaken

Opranim listom smo na stroju za dolivanje pulpe manjkajoče dele dopolnili s celulozno pulpo - to je suspenzija celuloznih vlaken, iz katere se izdeluje papir.

Uporabili smo mešanico vlaken iz evkaliptusa in bombaža. Vlakna smo že prej oharvali z alkaljskimi harvanji.

Stroj za dolivanje s pulpo je sestavljen iz treh posod. V prvo posodo damo suspenzijo vlaken, ki jih nato prečrpamo v drugo posodo, v kateri imamo na mrežici pripravljen list, ki ga želimo dopolniti. V tretji posodi, povezani s kompresorjem, pa ustvarimo vakuum, ki povzroči prehajanje vlaken na manjkajoča mesta na objektu, ki ga obdelujemo.

Po končanem ulitju objekt skupaj z podlago prenesemo na vakuumsko mizo na njej odsesamo odvečno vodo. Sočasno pa objekt s čopičem premažemo z mešanico lepila in kalcijevega hidro-

ksida. S tem ga utrdimo in mu povrnemo alkalno zalogo. Kot lepilo najpogosteje uporabljamo zmes škroba in metilceluloze.

Ker stiki med starim in na novo ustvarjenim papirjem med sušenjem radi odstopijo, take predele dodatno utrdimo s tankim japonskim papirjem (npr. JAPICO 611-140).

Dolivanje na pulpi

Sušenje, ravnanje

Tudi sušenje je zelo pomembna stopnja pri konserviranju preperelih listov. Dobro je, da se objekt čim počasneje suši.

Objekte sušimo in ravnamo med bombažnimi tkaninami, obteženimi z deskami, tako da navlažene bombažne tkanine menjujemo s suhimi. Ker so imeli listi zaradi tkanin, ki jih uporabljamo kot podlago med postopkom dolivanja pulpe, grobo strukturo, smo suhe objekte znova gladili med silikonskimi papirji in jih za krajši čas obtežili v preši.

Pregled in ocena rezultatov

Postopek restavriranja na pulpi je hitrejši v primerjavi s starejšo metodo ročnega restavriranja - za delo porabimo približno tretjino manj časa. Knjige pred restavriranjem ni bilo mogoče uporabljati. S postopkom restavriranja smo knjigi delno vrnili nekdanji videz, pri čemer nismo prikrili meje med izvornikom in dopolnjenim delom. Najpomembneje je, da je knjiga spet primerna za rokovanje z uporabnikom.

Pranje na tkanini

Sklep

Za delo na pulpi tako zahtevnega objekta je treba imeti veliko potrpljenja, nekaj znanja in delovne izkušnje. Delo je bilo timsko. Opravili svta ga Stanka Grkman in Mateja Kolar in zanj porabili 150 ur.

ZUSAMMENFASSUNG

KONSERVIERUNG UND RESTAURIERUNG VON MATRIKEN DER PFARRE KORTE

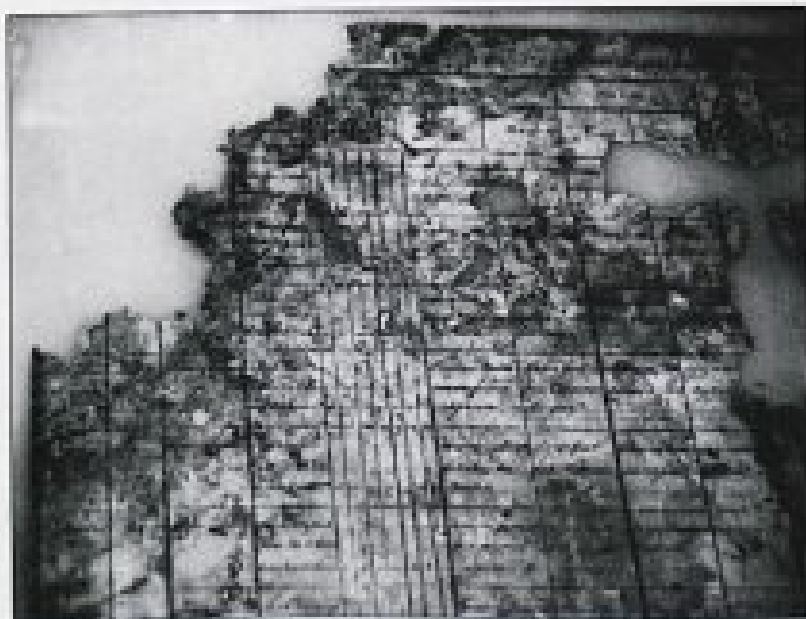
Im Jahre 1998 begann man mit Konservierungsarbeiten an den stark beschädigten Matriken, die sich im Besitz der Pfarre Korte bei Izola befinden. Die Bücher waren in einem Maße beschädigt, daß ihre Verwendung nicht mehr möglich war. Konservierungs- und Restaurierungsverfahren waren infolge der stark verwitterten Blätter außerordentlich anspruchsvoll oder zeitraubend. Zur Restaurierung des erwähnten Archivmaterials wurde das Restaurierungsverfahren mit der Maschine zur Zuführung von Zellstoffmark vervollständigt. Im vorliegenden Artikel wird das Konservierungs- und Restaurierungsverfahren bei den Büchern *Status Animarum* aus dem 19. Jahrhundert und das Taufbuch 1816-1855 eingehend vorgestellt.

SUMMARY

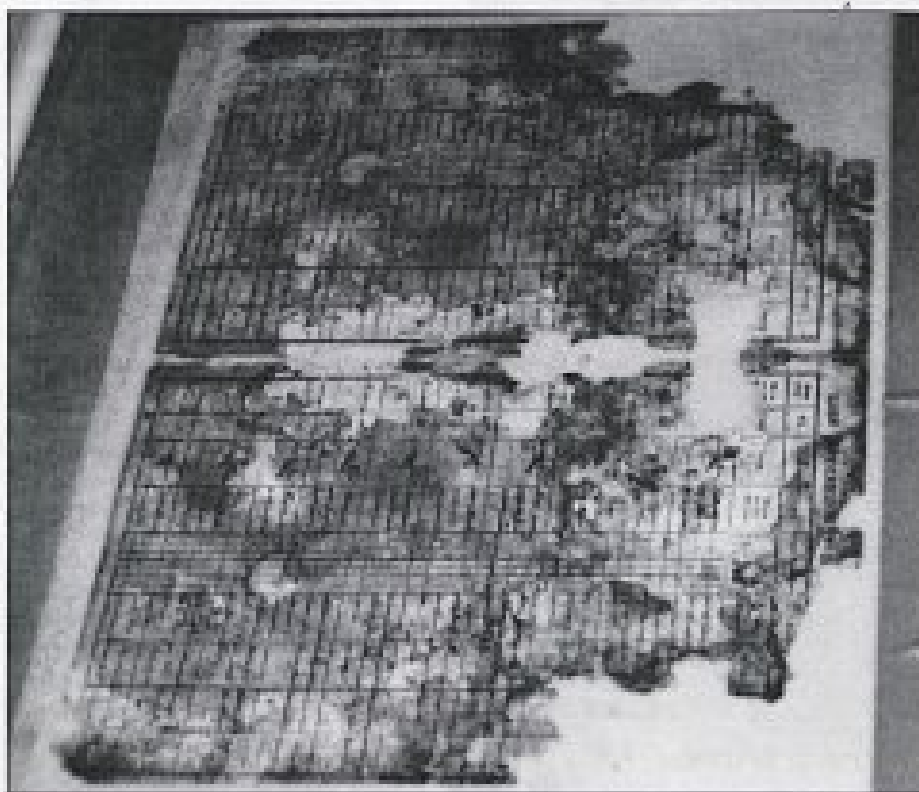
CONSERVATION AND RESTORATION OF THE REGISTER OF THE PARISH OF KORTE

In 1988, restoration work was begun on a badly damaged register owned by the parish of Korte, situated just outside of Izola. The damage suffered by the books was so severe that they could not be used. The process of restoration was extremely lengthy and demanding, as the pages of the register had already deteriorated to a great extent.

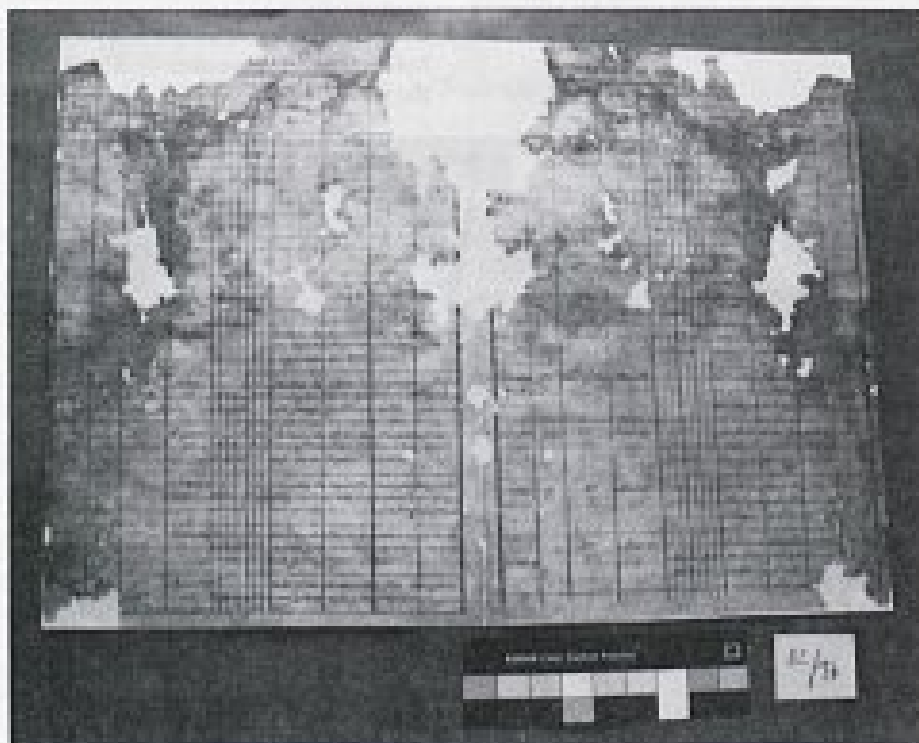
The restoration work was enhanced by the use of a machine for adding cellulose pulp. The article gives a detailed description of the restoration work done on the books *Status Animarium* from the 19th century and on the parish register for the years 1816-1855.

Pranje na tkanini

Dolito na pulpi

Končni izdelek